

**III. ULUSLARARASI
BALKANLARDA TÜRK VARLIĞI
SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ**

II. CİLT

Yayına Hazırlayan:
Yrd.Doç.Dr. Ünal ŞENEL

T.C
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
Manisa Yöresi Türk Tarih ve Kültürünü
Araştırma ve Uygulama Merkezi

Celal Bayar Üniversitesi Yayını
Manisa 2012

III. ULUSLARARASI BALKANLARDA TÜRK VARLIĞI
SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ II. Cilt

Yayına Hazırlayan: Yrd.Doç.Dr.Ünal ŞENEL

© Celal Bayar Üniversitesi

ISBN:978-975-8628-26-1 (TK)

Cilt 1: 978-975-8628-28-5

Cilt 2: 978-975-8628-27-8

- Bu kitapta yer alan bildirimlerdeki bilgi, fikir ve hükümlerin yanısıra kullanılan dile ilişkin tüm sorumluluk sadece bildiri sahiplerine aittir.

Baskı: Celal Bayar Üniversitesi Matbaası

Manisa 2012

NECATİ CUMALI'NIN “MAKEDONYA 1900” ADLI ESERİNDE BALKANLAR

Ayvaz MORKOÇ*

Giriş

Necati Cumalı, 1921 yılında Yunanistan sınırları içindeki Manastır vilayetine bağlı Florina’da dünyaya gelmiştir. Ailesi Türkiye ile Yunanistan arasındaki nüfus mübâdesi ile Türkiye’ye göç ederek İzmir’in Urla ilçesine yerleşmiştir. Kendisini edebiyat dünyasına tanıtan şiirlerinin yanı sıra hikâye, roman ve tiyatro eserleri de kaleme almıştır. Roman ve hikâyelerinde ağırlıklı olarak Ege bölgesinin kırsal kesiminde yaşayan insanların hayatını dile getirmiştir.

11 hikâyenin yer aldığı “Makedonya 1900”¹ adlı eserinde Cumalı, 20. yüzyıl başlarında Makedonya merkez olmak üzere Balkanlarda cereyan eden siyasî ve toplumsal olayları ele almaktadır.

Bu bildirimizde Makedonya ekseninden hareketle Balkanlarda birlikte yaşayan farklı etnik kökene sahip insanların ve özellikle de Türk ve Müslümanların Osmanlı Devleti’nin dağılması döneminde maruz kaldıkları sıkıntıların ve toplumun kaotik durumunun Necati Cumalı tarafından nasıl ele alındığı irdelenecektir. Yazarın gerçek hayattan alınmış bu hikâyelerinden yola çıkılarak Balkanların o yıllardaki genel durumu hakkında yorum ve değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Makedonya 1900’ün Muhtevası

Makedonya 1900 adlı hikâye kitabı, yazarın başta annesi ve babası olmak üzere yakın akrabalarının Makedonya’da geçirdiği yıllara ait hatıralarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu sebeple eseri, “Özlemleri duygulu anlatışlarıyla bana bu hikâyeleri esinleyen Annem Fitnat ile Babam Mustafa Cumalı’nın anılarına” (Cumalı, 1998:8) diyerek ailesine ithaf ettiğini belirtir.

Yazar, çocuk yaşından itibaren dinlediği olayları yazmak istemiş, ilk notlarını yıllar önce alıp hazırlıklara girişmiştir. Ancak sanatında yeterince olgunlaşmadığını düşünerek yazmayı ertelemiştir. Zira dinlediği olaylar birer anı niteliğindedir. Anıları hikâyeye dönüştürmenin pek de kolay olmadığını düşünmektedir. (Cumalı, 1990: 243).

“Makedonya 1900’de topladığım öyküler, çocuk yaşımdan başlayarak annemden, babamdan dinlediğim olaylardan doğuyor. Uzun yıllar yazmak istediğim konulardı. İlk notlarımı 20-25 yıl önce almaya başlamıştım. Değişik

* Yrd. Doç. Dr. Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Muradiye Yerleşkesi-MANİSA E-posta: ayvazmorkoc@gmail.com

¹ Necati Cumalı’nın “Makedonya 1900” adlı eseri, Fransa’da Bibliotheque Turque yani Türk Kitaplığı kapsamında yayımlanmıştır. Fransa’nın önemli yayınevlerinden biri olan Actes-Sud bünyesinde 1998’de Stefan Yerasimos tarafından kurulan koleksiyonda aslında daha çok Türk edebiyatının Osmanlı dönemine ait eserler yayımlanmaktadır. Necati Cumalı’nın Makedonya 1900’ünün basımı ise yayın kurulunun önemli isimlerinden olan ve aynı zamanda eseri Fransızca’ya çeviren tarihçi Prof. Dr. Faruk Bilici’nin önerisi üzerine gerçekleştirilmiştir. (Prof. Dr. Faruk Bilici ile söyleşi” Cumhuriyet Kitap Eki 7 Haziran 2007.)

tarihlerde yazmaya başladım. Yarıda bıraktım. Daha doğrusu yazmamı geriye bıraktım. Sanatımda olgunlaşmayı bekledim. Annemden, babamdan dinlediğim olaylar genel olarak anı niteliğindedir. Anıyla öykü ayrı ayrı şeylerdir. Bu anıları giderek öykülemeye çalıştım. Kitabımda okuyacağımız öyküler bu çabanın sonunda oluştu.

Aile büyükleri, Florina merkez olmak üzere Makedonya'ya ait hatıra ve izlenimlerinden oluşan hikâyelerini çocuklarına uzun uzun anlatmışlardır. Çocukluk ve gençlik dönemlerini bu hikâyeleri dinleyerek geçiren yazar, daha sonra dinlediklerini kısmen kurgulayarak 11 hikâyeden meydana gelen Makedonya 1900 adlı kitabı oluşturmuştur. Kitapta anlatılanlar, dostluk ve kardeşlik ilişkileri içinde yaşayan insanların aşırı milliyetçilik akımları, dil ve din ayrılıkları sebebiyle birbirine düşman hale gelmelerinin hikâyesidir. (Sütçü 2011; 573)

1. Evimiz: Birbiriyle ilişkili olan 11 hikâyenin yer aldığı bu eserin ilk hikâyesinin adıdır. Hikâyede önce Florina, mahalleleri, tabiat içindeki yeri ve insanlarıyla ayrıntılı biçimde tasvir edilir. Ardından yazarın mensubu olduğu Müslüman-Türk ailesi tanıtılır. Yazarın babasının vatan sevgisinin dile getirildiği hikâyede Balkanlarda toprak kaybı yaşayan Osmanlı Devleti'nden de bahsedilir. Baba İttihat ve Terakki Partisi'nin gizli faaliyetlerine katılmaktadır. Hikâye, 1908'deki 2. Meşrutiyetin ilan edilmesinin coşkusunun tasviri ile sona erer.

2. Babam : Bu hikâyede yazar, gerçekte sevgi ve hayranlık duyduğu babasını kişisel özellikleriyle tanıtır. Baba ile oğul arasındaki kimi anlaşmazlıklar ve kişilik farklılıkları dile getirilir. Dinine bağlı, sert mizaçlı titiz ve düzenli baba ile hayata daha rahat bakan, güzel giyinip eğlenmekten hoşlanan oğlunun zıt karakterleri uzun uzadıya anlatılır. Yine hikâyede Lozan anlaşması gereği Batı Trakya Türklerinin Batı Anadolu Rumlarıyla yer değiştirmek zorunda kalması iç burkucu bir anlatımla ifade edilir. Doğup büyüdüğü Florina'dan ayrılmak istemeyen yaşlı babanın zorla Urla'ya yerleştirilmesinin üzüntüsünü yaşadığını görürüz.

3. Dayım: Hikâyede çocuklarına otoriter biçimde davranan, sert mizaçlı babaya ile çocuk ruhundan anlayan dayı Rıza Bey mukayese edilir. Tavır ve davranışlarıyla olgun bir insan portresi çizen çocukların dayısı Rıza Bey, müspet yönleriyle öne çıkarılır. Hikâyenin başından sonuna kadar yazarın ve kardeşlerinin dayı sevgisi güzel ifadelerle anlatılmaktadır.

4. Dilâ Hanım²: Bu hikâyede toprak anlaşmazlığı nedeniyle Rıza Bey ile bir Arnavut beyinin münakaşası ve Arnavut beyinin öldürülmesi üzerine kurulan olaylar dizisi anlatılmaktadır. Arnavut beyinin genç eşi zenginliğiyle ünlü Dilâ Hanım, kocasının öcünü almaya yemin eder. Rıza Bey'i yakalayıp öldürmek için uzun süre adamlarına takip ettirir. Dilâ Hanım ile Rıza Bey tesadüfen karşılaşılır. Her ikisi de birbirlerine ilgi duymaya başlamıştır. Dilâ Hanım, çok mücadele etse

² Necati Cumalı'nın "Zeliş", "Susuz Yaz", "Boş Beşik" adlı eserlerinin yanı sıra Dila Hanım adlı hikâyesi de filme uyarlanmıştır. 1977 yılında çekilen ve yönetmenliğini Orhan Aksoy'un müziklerini Cahit Berkay'ın yaptığı filmde Türkan Şoray ve Kadir İnanır rol almışlardır.

de bu hislerine gem vuramaz. Rıza Bey, Dila Hanım'la evlenmek istemektedir. Dila Hanım, Rıza Bey'i sevmesine rağmen, töreleri de düşünerek ona olumsuz cevap verecek ve tabancayla intihar edecektir.

5. Zole Kaptan'ın Ölümü: Bulgar komitacı Zole Kaptan, yol kesip eşkıyalık yapan ve adam öldüren, Osmanlı Devleti'nin Makedonya'daki valilerine türlü sıkıntılar çıkaran bir kanun kaçağıdır. 1908 yılındaki 2. Meşrutiyetle birlikte Osmanlı Devleti sınırları içinde umumi af ilan edilmiştir. Yıllarca dağlarca dolaşan Bulgar komitacılar ellerinden silahları bile alınmadan bağışlanmıştır. Bunlardan biri olan Zole Kaptan yol kesip cinayetler işlemiş, namılı kanun kaçaklarından. O, Sadettin'in babasını, gözünü bile kırpmadan adamlarına döve döve öldürten acımasız bir katildir. Hikâye Sadettin'in, babasının öcünü almak için Zole Kaptan'ı öldürmesiyle sona erecektir.

6. Kurt Kanı: Bu hikâye bir öncekinin devamı gibidir. Acımasızlığı ile tanınan Zole Kaptan'ı öldüren Sadettin'in kişiliğinde meydana gelen değişimler hikâyenin ana eksenini oluşturur. Kanun kaçaklarını etrafına toplayıp liderlik ettiği için o artık Sadettin Kaptan olarak tanınmaktadır. Zole Kaptan'ın öcünü almak isteyen Bulgar komitacıları, onun peşine düşmüştür. Köy ve şehirlerin kendisi için emniyetli olmadığını gören Sadettin dağa çıkmış ve namılı bir kanun kaçağı olmuştur. Güzel bir kıza aşık olup onunla evlenmeyi planlayan Sadettin Kaptan, Bulgarların kurduğu pusuyu fark edemez ve vurularak öldürülür.

7. Arif Kaptan ve Oğlu: Arif Kaptan'ın eşi ve 13 yaşındaki kızı Rum saldırısında hayatını kaybederler. Arif Kaptan sağ kalan 17 yaşındaki oğluyla güvenli bir yere sığınmak düşüncesindedir. Bu sırada köye yeniden saldıran Rum askerleri onlara ateş ederler. Arif Kaptan onlara karşılık verince iki asker ölür. Uzun süreli kaçaklıktan sonra yakalanan baba ile oğluna idam cezası verilir. Arif Kaptan bir plan yaparak askerlerin elinden kurtulur. Arnavutluk yoluyla İzmir'e gelirler. Daha sonra milli mücadeleye de katılan Arif Kaptan ve oğlu, Fahrettin Altay Paşa'nın İzmir'e ilk giren atlıları arasında yer alacaklardır.

8. Mavi Tencere: İç karışıklıkların arttığı Makedonya'da çetelerin sayısı hızla çoğalmıştır. Yazarın ailesi daha güvenli olduğu gerekçesiyle Florina'dan Goriçka'ya geçici süre için taşınır. Aile bütün değerli mücevherlerini mavi bir tencerenin içine koyarak gübrelerin arasına saklar. Bir süre sonra tencere ortaya çıkar. Yazarın Rum komşuları bu tencerenin içindekiler merak etmektedir. Aile bir ay sonra yeniden evlerine dönünce mavi tenceresine yeniden kavuşacaktır.

9. Uçak: Babası yazarı eğitim için İstanbul İdadisi'ne yatılı olarak kaydettirir. Yazar, ömründe ilk kez İstanbul'da görüp hayran kaldığı uçağı Florina'daki arkadaşlarına anlatır. Bazı mutaassıp kişiler, anlatılan özellikte bir araç olamayacağını, yazarın yalan söylediğini belirterek onu azarlarlar. Birkaç yıl sonra Florina semalarında boy gösteren uçakların etrafı bombalaması bile onların uçağı karşı menfi bakışlarını değiştirmeyecektir.

10. Korku: Yazarın yaşadığı bölgede Rum, Bulgar, Arnavut ve Türk çeteleri vardır. İnsanlar huzur ve güven içinde değildir. Yazar uzak bir yere giderken sabaha karşı bir grup Rum askeri ile karşılaşır. Aralarında çatışma çıkacağını, Rumların bu ıssız yerde kendilerini öldürebileceğini düşünerek korkar.

Oysa Rum askerleri beklenenin aksine ona dostça davranmıştır. Bu durum yazarı mutlu etmiştir.

11. Bazen Bir Savcı: Yazar İzmir'in yakında işgal edileceğini, Florina'daki Rumların da Türklere saldıracağını haber alır. Türkler, büyük bir tedirginlik içinde kendilerine yapılacak saldırıyı bertaraf etmek için hazırlıklara başlamıştır. Florina savcısı Rumların saldırı hazırlığını haber alınca olaya müdahale eder. "Bir tek Müslüman'ın bile kılına zarar gelmeyecek. Onlara saldıracaklar karşısında beni bulur" deyince Rum çapulcular Türklere saldırmaktan vazgeçerler.

Başka bir ifadeyle, Bazen Bir Savcı'da Türklerin üzerine oynanan çirkin oyunlar (Çelik, 2006: 13) bir hikâye formu içinde dile getirilmektedir.

Makedonya 1900'de Mekanlar

Anlatma esasına dayanan edebi metinlerde kimi zaman tarihten, kimi zaman da coğrafi bölgelerden söz edilir. İtibari alem oluşturmanın ya da kurgulamanın hareket noktasının dış dünya olduğu söylenebilir. Zira, dış dünyaya ait gözlemler, insanın muhayyilesinde yoğrularak şekil almaktadır. Bu durumda ya tarih, ya geçmişte kişinin bizzat yaşadığı hatıralar ya da efsane biçimindeki anlatımlar devreye girer. Oluşturulan olay örgüsünün usta yazarların elinde iyi biçimde sahneye konması gerekmektedir. Bu mekandır. Eseri vücuda getiren temel çatışmaları ancak mekanlar bünyelerinde barındırmaktadır. Necati Cumalı'nın Makedonya 1900 adlı hikaye kitabında da bir yönüyle Balkanların tarihi konusunda itibari alem meydana getirdiği söylenebilir.(Çelik, 2006: 8)

"Öykülerim Manastır ile Selanik arasındaki üç yüz kilometrelik bir çizginin yakınlarda geçiyor" (Cumalı, 1990: 244) diyen Necati Cumalı'nın bu eserindeki 11 hikâyenin, 8'inde ana mekân Florina'dır.

Şair yönünü bildiğimiz Necati Cumalı, Makedonya'nın tabiat güzelliklerini anlatırken etkili ifadelere başvurur. (Cumalı, 1998: 43).

İlk yazdı. Sağlıklı bir insanın kanının kaynakıldığı günlerdi. Yola çıkmadan önce dağ havasını özlediğini duydu. Katurtırnakları, erguvanlar açmıştı. Dağ yolu, şimdi, sarı çiğdemler, pamukçuklar, daha sayısız yayla çiçekleri ile renk renk, kekiklerin, kedinanelerinin kokularıyla soluk alınmasına doyulmaz tazelikteydi.

Necati Cumalı, Makedonya'nın şehir, kasaba, köy, dağ, orman, çay, göl, tarla ve arazi gibi mekanlarını kimi zaman en ince ayrıntılarına varıncaya kadar anlatır. Sözü edilen mekanlar, okuyucunun karşısında gerçekten duruyormuş gibi tasvir edilir. Başta Florina olmak üzere yerleşim yerleri canlı tablolar şeklinde gözler önüne serilmiştir. (Cumalı, 1998: 8).

Florina, Psoderi dağının eteklerinden inen derin bir koyağın ağzında ovaya karıştığı yerde kalır. Dere, koyağın dibinden akar, iki yanında yayılan bağlar, mısır tarlaları, elma, armut, vişne bahçeleri arasında yatağını gittikçe genişletip derinleştirerek Florina'ya varır. Dere Florina'nın içinde taşkınlara karşı taştan örülmüş iki yanında iki

yüksek set arasında yüz, yüz elli adım arayla kasabanın iki yakasını birbirine bağlayan küçük küçük köprüleri geride bırakarak akar.

Yazar, dağ, tepe, çay gibi mekanlardan başlayarak kasabanın tasvirine geçer. Kasabayı mahallelerine varıncaya kadar ayrıntılarıyla anlatır. Ardından objektifini bir sinema filmi çeker gibi yakın plana yöneltir. En nihayetinde Müslüman mahallesindeki kendi evinin odalarından söz eder. (Cumalı, 1998: 9).

Evimiz, çarşıdan gelirken Rum mahallesinin sonunda Müslüman mahallesinin girişinde kalırdı. Bütün Müslüman evleri gibi Bağdadi idi. Bitişindeki çift katlı, taş, Rum evi yanında yine de güzel duracak kadar uyumlu, gösterişli bir evdi. Avlu kapısından girince solda selamlık, sağda ahır vardı.

Cumalı, 1900'lü yıllardaki coğrafi adları gerçeğine uygun biçimde açık ve anlaşılır olarak yazmıştır. Kitap vasıtasıyla bilhassa Makedonya coğrafyasını adeta elimize harita alarak tek tek görebilmekteyiz. Bu durum Cumalı'nın kitabı yazmadan önce titiz bir ön çalışma ve coğrafi hazırlık yaptığını göstermektedir. Eserde günümüzde değiştiğini tahmin ettiğimiz çok sayıda Türkçe yerleşim ismiyle karşılaşmaktayız. Türkçe isimleri şu şekilde sıralayabiliriz: Yenice, Yenişehir, Kaylar ve Karaferye kasabaları ile Sarımeşe köyü, Sarıgöl köyü, Cuma köyü, Çalcılar köyü, Serfice köyü, Çotul köyü.

Kitapta Makedonya'da Türkçe olmayan yerleşim isimlerinin epey fazla olduğu görülür: Perleşevitsiya, Bogradiç, Goriçka, Zeleniç, Poteska, Kastorya, Kato Kline, Vodena, Alasonya bunlardan bazılarıdır.

Hikayelerin gerçekliğini vurgulamak için Ohri, Prespa, Rudnik, Nosel, Ostrovo gibi gölleri yakın çevresi ile birlikte tasvir eden Cumalı, Psoderi, Malinka ve Malarika dağlarını da tabiat güzellikleriyle anlatmaktan geri durmamıştır.

Balkanların Görünümü ve Toplumsal Olaylar

Necati Cumalı, Makedonya hakkında Viran Dağlar³ romanında anlattıklarını Makedonya 1900 adlı eserinde tekrarlamaktadır. Yazar, Makedonya ile ilgili ilk bilgilerini anne ve babasından almıştır. O, hem Viran Dağlar romanında hem de Makedonya 1900 adlı eserinde yakın çevresindeki insanlardan duyduğu yaşanmış olayları muhayyilesinde kurgulayarak anlatmaktadır. (Çelik, 2006: 12)

Necati Cumalı, Makedonya 1900 adlı hikâyeler kitabında bu bölgede yaşayan insanların Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecindeki hayatlarını anlatır. 20. yüzyılın başlarında bütün Balkan coğrafyasında kaotik bir ortam hâkimdir. İnsanlar birbirini boğazlamaktadır. (Cumalı, 1998: 75-76)

Ölümlerle sarmaş dolaş yaman bir dönemdi o dönem... Bellekleri yangın, ölüm, ırza geçme hikâyeleriyle doluydu... Sabah erken evlerinden

³ Viran Dağlar romanı, "Le Dernier Seigneur de Balkan" (Balkanların son Beyi) adıyla Fransızcaya çevrilmiştir. 2004 yılında ise Fransa, İspanya, Polonya, Yunanistan, Bulgaristan ve Almanya ortak yapımında televizyon filmi olarak çekilmiştir. (Necati Cumalı, Viran Dağlar, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul 2011, 484 s.)

sapa sağlam çıkan erkeklerin gece yarısından sonra ölüsü kapısına bırakılır ya da yol kıyısında ölü bulunduğu haberi gelirdi.

Makedonya’da yaşayan Türk ve Müslümanların bir kısmı atalarının neredeyse 500 yıldır yaşadığı, kendilerinin doğup büyüdüğü toprakları terk etmek zorunda kalmıştır. Pek çok insan sefalet içinde göç yollarına koyularak Anadolu’ya ulaşmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla Makedonya 1900 eseri Balkan coğrafyasının Türklerin elinden çıkışının hikâyesidir. Hikâyelerde evlerini kaybetmiş insanlar, yakılmış köyler, kurşuna dizilmiş insanlar tam bir gerçeklikle ve başarılı biçimde anlatılır. (Cumalı, 1998: 76)

Genç kızlar, kadınlar zevk için, salt kirletilmiş olmak için kirletilirdi. Ölüler gözyaşlarıyla gömülür, ırzına geçilen kadınlar arasında delirenler, kendini öldürenler olurdu. Kaç kuşaktır yaşadıkları köylerinden nereye yerleşeceklerini, ne iş tutacaklarını bilmeden göç ederlerdi.

“Zole Kaptan’ın Ölümü” hikâyesinde Rumeli şehirlerinde farklı din ve etnik kökene sahip insanların birlikte yaşadığı ve kimi ortak noktalar taşıdığı şu sözlerle anlatılır:

Pazar yeri bütün Rumeli kentleri gibi her dinden her dilden karışık insanlarla doluydu. Müslüman, Ortadoks, Katolik, Yahudi, Türk, Rum, Bulgar, Sırp Ulah, Ermeni, Gürcü, Çingene... Tepkilerine bakılırsa bütün bu insanlar dinlerine, dillerine göre değil, sürdürdükleri yaşayış biçimine göre karşılaşmışlardı hürriyetin ilanı. Küçük toprak sahibi köylü, esnaftılar çoğunlukla. Türk, Rum, Bulgar da olsalar küçük köylülerin, esnafın sorunları, dertleri ile yoğrulup biçimlenmişlerdi.

Osmanlı Devleti’nin Balkanlardaki nüfuzunu ve topraklarını yitirşini anlatan eser, bu durumun oradaki insanlar üzerinde hâsıl ettiği menfi duygu ve düşünceleri dile getirmektedir. Bazı batılı devletler Balkanlarda asırlar boyu birlikte yaşayan farklı dil ve dinlere mensup insanları kışkırtarak birbirine düşürmüştür. Milliyetçilik akımı yanlış biçimde yorumlanarak yüzyıllar boyunca birlikte yaşayan insanları düşman hale getirmiştir Yakın komşular bile birbirini boğazlar olmuştur.

Osmanlı Devleti dış devletlerin de baskı ve zorlamalarıyla 1908 yılında 2. Meşrutiyeti ilan eder. Bu ilk etapta bütün Balkan coğrafyasındaki topluluklar tarafından sevinç ve gösterilerle karşılanır. Osmanlı Devleti hürriyetin ilanı ile birlikte genel bir af çıkarır. Ancak alelacele çıkarılan bu affın pek çok menfi neticeleri görülmeye başlar. Zira yıllarca Osmanlı devletine karşı isyanlar çıkaran komitacılar ellerindeki silahlar bile alınmadan bağışlanmışlardır. Bu vahim neticeler doğuracak uygulamayı Cumalı, Zole Kaptan’ın Ölümü adlı hikâyede şu şekilde dile getirmektedir: (Cumalı, 1998: 71-72)

Komitacılar, yine komitacıydılar. Yıllardır dağlarda dolaştıkları kılık kıyafetleriyle iniyorlardı kentlere. Çifte çite tabancalar, bıçaklar, sıralı kalın deri kuşakları, omuzdan bele çapraz fişeklikleri ile ayakta dolanan birer küçük cephanelik gibiydiler... Tepeden tırnağa silahlı,

yıllardır evlerini, ambarlarını yaktıkları, yakınlarını kurşunlayıp öldürdükleri insanların gözü önünde çalımı çalımı dolanıp duruyorlardı.

Osmanlı Devleti'nin kolluk kuvvetleri, silahları ellerinden alınmadan affa uğrayan komitacıları yeniden suç işlediklerinde ele geçiremez olmuştur. Devletin otoritesi tamamen kaybolmak üzere. Namılı komitacıların başı olan bazı kişiler, yerli işbirlikçilerin gözündeki kahraman gibi görülmeye başlamıştır. O dönemde komitacıların başı olan kişilere "kaptan" denmektedir. Zole Kaptan bir Bulgar komitacıdır. Türklere, hatta Rumlara büyük zararlar vermekte, Bulgarlar dışındaki diğer etnik toplulukları Makedonya'dan göçe zorlamaktadır. (Cumalı, 1998: 73)

Bazen Kaptan'ı yakalamak için yaklaştıkları bir Rum ya da Türk köyünü karşıdan alevler içinde görürlerdi. Köye girdikleri zaman, yıkıntılar arasında dumanlar tüten, damları, kapıları, pancurları içindeki yatak yorgan, daha başka eşyaları yanmış evler ve ahurlarla öldürülenlerin sağda solda kalmış ölümlerini görürlerdi.

19. yüzyılda Balkan coğrafyasında milliyetçilik akımı önü alınmaz düşmanlıklar çıkarmadan önce etnik topluluklar arasında hoşgörü ortamı hâkimdir. Manastır Selanik gibi şehirler her çeşit insanın birlikte yaşadığı yerlerdir. (Cumalı, 1998, 124)

Selanik her dilden, her dinden her çeşit insanın kaynaştığı bir kentti o dönemde. Doğu Akdeniz'in Marsilya'sı olarak anılırdı. Makedonyalı, Teselyalı, Giritli Rumlar, Müslüman Türkler, Bulgarlar, Sırp, Ulahlar, Yahudiler, Çingeneler, Fransız askerleri omuz omuza dolaşırlardı sokaklarında

Bazen Bir Savcı hikâyesinde çok okuyan, kültürlü, ince düşünceli ve hoşgörülü bir Rum vardır. Bu kişi terzi Arsenios olarak tanınmaktadır. Hümanist bakış açısına sahip Arsenios, Balkanlı tüm etnik unsurlara eşit mesafede duran herkesin saygı duyduğu bir kişidir: (Cumalı, 1998: 170)

O da yalnız Terzi Arsenios olarak karşılardı bütün tanıdıklarını. Onun içindir ki her ulustan Balkanlılar kavgasız gürültüsüz bir araya gelirdik onun dükkânında. Daha doğrusu dini ne olursa olsun, Ortadoks, Müslüman, Rum, Bulgar, Sırp, Ulah, Arnavut, Türk bir arada kavgasız gürültüsüz yaşamak isteyen Balkanlıların uğrağıydı onun dükkânı.

Sonuç

Osmanlı Devleti tarafından yaklaşık 500 yıl boyunca yönetilen ve pozitif ayrımcılık yapılan Balkanlar, fethedildikten bir süre sonra kültür ve medeniyet merkezine dönüşmüş, farklı etnik ve dini unsurların birlikte serbestçe yaşadığı Türk vatanı haline gelmiştir. Balkan coğrafyasındaki insanlar yüzyıllar boyunca barış ve kardeşlik içinde yaşamışlardır. 19. yüzyılda yaygınlaşmaya başlayan milliyetçilik akımı, batılı sömürgeci devletlerin kışkırtmalarıyla olağan çizgisinin dışına çıkarak uyum halinde bulunan halkları birbirine düşman haline getirmiştir.

Makedonya 1900'de anlatılanlar, günümüzden yaklaşık yüz yıl kadar önce Balkanlarda gerçekten yaşanmış hadiselerdir. Hikâyeler aracılığı ile

yaşanılan tüm olumsuzluklar, acı ve korkular objektif bir bakış açısıyla tasvir edilmektedir. Bu yönüyle eser, tarihi boyutu ile de kendini göstermekte, insanların kısa bir zaman sürecinde yaşadığı acıları, kaybettiği insani değerleri gözler önüne sermektedir. Yazar, eserde mübadele öncesinde Makedonya ve Florina’da yaşananlarla ilgili menfi hadiselerle birlikte müspet hadiseleri de anlatır.

Necati Cumalı bu kavgaları taraf tutmadan dile getirmektedir. O, Balkan coğrafyasındaki toplulukların birbirleriyle barış içinde yaşamasını arzu etmiştir. Bu yönüyle Hırvat İvo Andriç, Bulgar Yordan Yonkov, Yunan Nikos Kazancakis, Rumen Panait İstrati gibi hümanist yazarların bakış açılarına yaklaşır.

Kaynakça

Gamze Akdemir, “Necati Cumalı ve Makedonya 1900”, (Prof. Dr. Faruk Bilici ile söyleşi), Cumhuriyet Kitap eki, 7 Haziran 2007.

Necati Cumalı, Makedonya 1900, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1998, 191s.

_____, Viran Dağlar, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul 2011, 484 s.

_____, Yeşil Bir At Sirtında, Can Yayınları, İstanbul 1990.

Tevfik Sütçü, Necati Cumalı’nın “Makedonya 1900” İle “Viran Dağlar” İsimli Eserlerinde Balkan Coğrafyası ve “Güvenlik” Kavramı Ekseninde İnsan Manzaraları”, Uluslararası Balkan Kongresi, 21. Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanların Güvenliđi, 28-29 Nisan 2011 Kocaeli, s. 572-584.

Yakup Çelik, “Necati Cumalı Viran Dağlar ve Makedonya”, Milli Eğitim, sayı: 171, Yaz/2006, s. 10.